

Верховний
Суд

Державна реєстрація прав у сфері спадкування: Судова практика Верховного Суду

Ольга СТУПАК

суддя Великої Палати Верховного Суду

1. Щодо державної реєстрації у сфері спадкування

Постанова ОП КЦС ВС від 16 березня 2020 року у справі № 675/2372/16-ц (перехід права власності в порядку спадкування на земельну ділянку)

Суди встановили, що житловий будинок належав на праві власності подружжю – ОСОБА_5 та ОСОБА_6. ОСОБА_6 подарувала позивачу належну їй 1/2 частину будинку з надвірними будівлями і прибудовами. ОСОБА_5 отримав державний акт на право власності на земельну ділянку для будівництва та обслуговування цього будинку. Відповідно до свідоцтва про право на спадщину за заповітом ОСОБА_1 успадкувала належну ОСОБА_5 1/2 частину зазначеного будинку. Однак, коли вона звернулася до нотаріуса за видачею свідоцтва про право власності на вищевказану земельну ділянку, їй було відмовлено у зв'язку з тим, що у заповіті йшлося лише про житловий будинок. Тому позивачка просила суд визнати за нею право власності на земельну ділянку.

Норми статей 377 ЦК України, 120 ЗК України встановлюють єдність юридичної долі земельної ділянки та розташованих на ній будівель і споруд.

Згідно зі статтями 1218 ЦК України до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті.

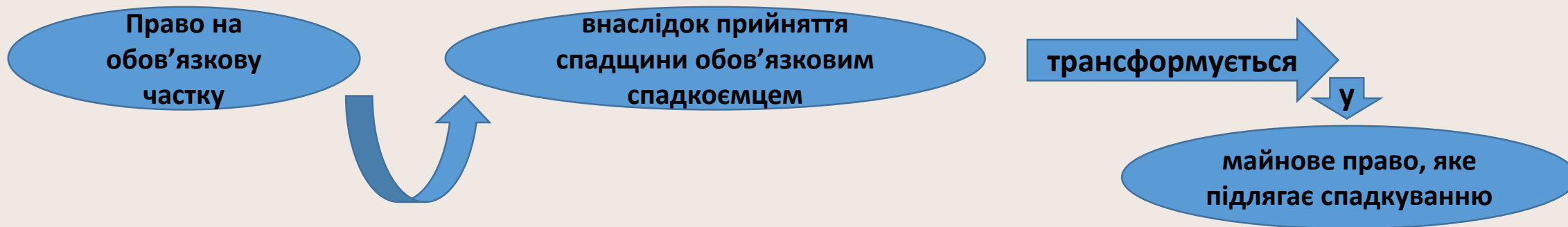
Відповідно до частин другої та третьої статті 1225 ЦК України до спадкоємців житлового будинку, інших будівель та споруд переходить право власності або право користування земельною ділянкою, на якій вони розміщені.

До спадкоємців житлового будинку, інших будівель та споруд переходить право власності або право користування земельною ділянкою, яка необхідна для їх обслуговування, якщо інший її розмір не визначений заповітом.

У разі переходу права власності на об'єкт нерухомості в порядку спадкування право власності на земельну ділянку в набувача нерухомості виникає одночасно з виникненням права власності на зведені на земельній ділянці об'єкти.

Верховний Суд погодився з висновками судів про визнання за ОСОБА_1 права власності на спірну земельну ділянку в порядку спадкування, оскільки на цій земельній ділянці розташований житловий будинок позивача, інші будівлі та споруди, а земельна ділянка призначена саме для будівництва та обслуговування житлового будинку, господарських будівель, власником яких є позивач.

Постанова ОП КЦС ВС від 22 квітня 2024 року у справі № 346/2744/21 (не зареєстроване право власності)

Законодавець передбачив можливість прийняття спадщини постійним проживанням разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини для будь-яких спадкоємців, в тому числі й обов'язкових спадкоємців. Тому обов'язковий спадкоємець може прийняти спадщину на підставі частини третьої статті 1268 ЦК України.

Законодавець розмежовує поняття «виникнення права на спадщину» та «виникнення права власності на нерухоме майно, що входить до складу спадщини», і пов'язує із виникненням цих майнових прав різні правові наслідки. Виникнення у спадкоємця права на спадщину, яке пов'язується з її прийняттям, як майнового права зумовлює входження права на неї до складу спадщини після смерті спадкоємця, який не одержав свідоцтва про право на спадщину та не здійснив державну реєстрацію права.

Право на обов'язкову частку внаслідок прийняття спадщини обов'язковим спадкоємцем, трансформується в майнове право, яке підлягає спадкуванню. Цивільний кодекс України, як основний регулятор спадкових відносин, не містить жодних обмежень чи заборон на спадкування такого права за відсутності його оформлення.

Постанова КЦС ВС від 5 березня 2020 року у справі № 495/9579/16-ц (частина I)

(виникнення права власності на земельну ділянку у спадкоємця)

Після смерті батька спадкоємці (ОСОБА_1 та ОСОБА_2) звернулись до державного нотаріуса з заявами про прийняття спадщини. Відповідач отримала свідоцтво про право спадщини у 2002 році, позивач – у 2004.

На замовлення позивача було складено схему фактичного землекористування земельною ділянкою, відповідно до якої встановлено, що відповідач користується 1/2 її часткою, винесеною в натурі без погодження з позивачем як належним користувачем другої половини земельної ділянки.

Відповідно до плану зовнішніх меж земельної ділянки та опису межі суміжна земельна ділянка, між контрольними точками межування, зазначена як землі селищної ради.

Рішення суду першої інстанції, з висновками якого погодився й апеляційний суд, мотивоване тим, що на час узгодження меж спірної земельної ділянки саме сільська рада була суміжним землекористувачем, оскільки позивач отримав свідоцтво про право на спадщину за заповітом вже після вчинення зазначених дій, а тому відсутні порушення порядку встановлення (узгодження) меж земельної ділянки з наступною реєстрацією права власності та одержання державного акта на ім'я ОСОБА_2.

Постанова КЦС ВС від 5 березня 2020 року у справі № 495/9579/16-ц (частина II) (виникненні права власності на земельну ділянку у спадкоємця)

Відповідно до частин першої, третьої статті 125 ЗК України право власності та право постійного користування на земельну ділянку виникає після одержання її власником або користувачем документа, що посвідчує право власності / постійного користування земельною ділянкою, та його державної реєстрації. Приступати до використання земельної ділянки до встановлення її меж у натурі (на місцевості), одержання документа, що посвідчує право на неї, та до державної реєстрації забороняється. За змістом зазначених норм законодавства право власності на земельну ділянку, а також постійного користування та право оренди земельної ділянки виникають з моменту державної реєстрації.

Таким чином, набуття права власності на земельну ділянку та перехід права власності на земельну ділянку в порядку спадкування має місце за наявності відповідних юридичних фактів у їх сукупності: ухвалення рішення компетентного органу про передачу у власність земельної ділянки спадкодавцю, укладення спадкодавцем правочинів щодо набуття права власності на земельні ділянку; виготовлення технічної документації на земельну ділянку; визначення меж земельної ділянки в натурі; погодження із суміжними землевласниками та землекористувачами; одержання у встановленому порядку державного акта на землю; реєстрація права власності на земельну ділянку.

Отже, правовідносини, пов'язані з відкриттям спадщини, не пов'язані з правом власності особи на майно, адже громадяни України набувають права власності на земельні ділянки на підставі прийняття спадщини, а не на підставі її відкриття. Тобто на момент отримання відповідачем права на спадкування земельної ділянки позивач не набув статусу землекористувача, і як наслідок, не отримав право користування суміжною земельною ділянкою.

Постанова КЦС ВС від 16 квітня 2024 року в справі № 676/3651/20 (право на заповідання частки у спільній сумісній власності)

Сину (спадкоємець за заповітами батька та матері, позивач) відмовлено у видачі свідоцтва про право на спадщину за заповітом після смерті батьків, оскільки не надано правовстановлюючих документів на квартиру.

Квартира належала на праві спільної сумісної власності спадкодавцям (батько, мати), а також іншим співвласникам, зокрема ОСОБА_4, та набута у приватну власність шляхом приватизації.

За життя мати та батько позивача не виділили своїх частин квартири із спільної сумісної власності та не зареєстрували їх у встановленому законом порядку. При цьому склали заповіти, якими заповіли належну їм частку у праві спільної сумісної власності на квартиру позивачу.

Верховний Суд вказав, що співвласник приватизованої квартири має право заповісти належну йому частку у праві спільної сумісної власності на квартиру. У разі смерті співвласника приватизованої квартири частки кожного із співвласників у праві спільної власності є рівними, якщо не було встановлено договором між ними. Частка померлого співвласника не може бути змінена за рішенням суду.

Постанова КЦС ВС від 22 травня 2023 року в справі № 521/8998/13-ц (оплата житлово-комунальних послуг, за успадковану квартиру)

Позов комунального підприємства до ОСОБА_4 про стягнення заборгованості за житлово-комунальні послуги.

Судами першої та апеляційної інстанцій встановлено, що після смерті батьків ОСОБА_4 успадкував квартиру.

Рішенням міськрайонного суду позов КП «Власівські мережі» до ОСОБА_4 про стягнення заборгованості за житлово-комунальні послуги задоволено у повному обсязі. Рішенням апеляційного суду апеляційну скаргу відповідача задоволено частково. Рішення міськрайонного суду змінено в частині визначення суми стягнення.

Відповідно до частини першої статті 1297, статті 1299 ЦК України отримання свідоцтва про право на спадщину та проведення його державної реєстрації спадкоємцем, який прийняв спадщину, у складі якої є нерухоме майно, є обов'язком спадкоємця. Право власності у спадкоємця на успадковане нерухоме майно виникає з моменту державної реєстрації майна.

Відповідно до частини п'ятої статті 1268 ЦК України незалежно від часу прийняття спадщини вона належить спадкоємцеві з часу відкриття спадщини.

Отже, суди дійшли висновку про те, що відповідач, прийнявши спадщину, набув право на квартиру, успадкувавши також права та обов'язки спадкодавця. Тому він має належним чином утримувати майно, що належить йому.

Договір про надання ж-к послуг між КП «Власівські мережі» та ОСОБА_4 не укладався, але житлово-комунальні послуги відповідачу надавались, тобто між сторонами наявні фактичні договірні відносини.

Верховний Суд зробив висновок, що **обов'язок власника квартири, набутої як спадщина, оплачувати житлово-комунальні послуги виникає з моменту прийняття спадщини, а не з моменту отримання свідоцтва про право на спадщину та реєстрації права власності.**

Постанова КЦС ВС від 21 липня 2022 року у справі № 537/4780/18 (частина I)

(відсутність у спадкоємця свідоцтва про право на спадщину не може бути підставою для відмови у задоволенні вимог кредитора)

- ЗАТ «ОТП Банк» та ОСОБА_3 уклали кредитний договір, за яким позичальниця отримала грошові кошти на споживчі цілі.
- На забезпечення зобов'язань сторони уклали нотаріально посвідчений договір іпотеки, предметом якого є нежитлові будівлі.
- У зв'язку з невиконанням зобов'язань позичальницею банк звернувся до суду, який стягнув солідарно з відповідачів на користь АТ «ОТП Банк» заборгованість за кредитним договором. На час звернення до суду з цим позовом рішення суду не виконане, до органів виконавчої служби з заявою про примусове виконання рішення суду банк не звертався.
- Іпотекодавцями були ОСОБА_3 і ОСОБА_2, який помер (його спадкоємцем є ОСОБА_1).
- Єдиною спадкоємицею, яка прийняла спадщину після ОСОБА_2, є ОСОБА_1, яка отримала свідоцтво про право на спадщину за законом після померлого чоловіка ОСОБА_2.
- Звертаючись до суду з позовом, банк зазначав, що ОСОБА_3 належним чином не виконала своїх зобов'язань за кредитним договором, забезпечених іпотекою, де іпотекодавцями були ОСОБА_3 та ОСОБА_2, який помер, та його спадкоємцем є ОСОБА_1, рішення суду щодо стягнення заборгованості за кредитним договором не виконано, тому банк набув право звернути стягнення на предмет іпотеки, зокрема, який успадкувала ОСОБА_1.
- Суд першої інстанції, з рішенням якого погодився й апеляційний суд, позов задовольнив, у рахунок погашення заборгованості за договором кредиту звернув стягнення на предмет іпотеки за договором іпотеки на нежитлов будівлі шляхом продажу на прилюдних торгах у межах процедури виконавчого провадження.

Постанова КЦС ВС від 21 липня 2022 року у справі № 537/4780/18 (частина II)

(відсутність у спадкоємця свідоцтва про право на спадщину не може бути підставою для відмови у задоволенні вимог кредитора)

Верховний Суд залишив без змін судові рішення з огляду на таке.

Відповідно до частин першої, другої, третьої статті 23 Закону України «Про іпотеку» у разі переходу права власності на предмет іпотеки від іпотекодавця до іншої особи, у тому числі в порядку спадкування чи правонаступництва, іпотека є дійсною для набувача відповідного нерухомого майна, навіть у тому випадку, якщо до його відома не доведена інформація про обтяження майна іпотекою.

Особа, до якої перейшло право власності на предмет іпотеки, набуває статус іпотекодавця і має всі його права і несе всі його обов'язки за іпотечним договором.

Згідно з частиною першою статті 1297 ЦК України у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин, спадкоємець, який прийняв спадщину, у складі якої є нерухоме майно, зобов'язаний звернутися до нотаріуса за видачею йому свідоцтва про право на спадщину на нерухоме майно.

У частині третій статті 1296 ЦК України зазначено, що відсутність свідоцтва про право на спадщину не позбавляє спадкоємця права на спадщину.

Аналіз цих норм права дає підстави для висновку, що спадкові права є майновим об'єктом цивільного права, оскільки вони надають спадкоємцям можливість успадкувати майно (прийняти спадщину). **Отримання спадкоємцем, який прийняв спадщину, свідоцтва про право на спадщину відповідно до статті 1296 ЦК України є правом, а не обов'язком спадкоємця, однак відсутність у спадкоємця такого свідоцтва не може бути підставою для відмови у задоволенні вимог кредитора.**

Постанова КЦС ВС Суду від 4 липня 2018 року у справі № 2о-55/2008

(не оформлення спадкових прав на земельну частку (пай) не є підставою для визнання спадщини відумерлою)

Справа за заявою прокурора Городенківського району Івано-Франківської області в інтересах держави в особі територіальної громади Ясеново-Пільнівської сільської ради про визнання спадщини відумерлою.

- Суди встановили, що спадкова справа на земельну частку (пай) після смерті спадкодавця не оформлялась.
- Зі спадкодавцем на момент його смерті проживав та вів спільне господарство один із синів, між ними у 2016 році рішенням районного суду було встановлено факт родинних відносин.

У пунктах 1, 2 частини першої статті 549 ЦК УРСР зазначено, що визнається, що спадкоємець прийняв спадщину, якщо він фактично вступив в управління або володіння спадковим майном; якщо він подав державній нотаріальній конторі за місцем відкриття спадщини заяву про прийняття спадщини.

Відповідно до пункту 16 постанови Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року № 5 «Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення» при вирішенні вимог про встановлення факту прийняття спадщини і місця її відкриття суд має керуватися положеннями статей 526 і 549 ЦК УРСР, згідно з якими місцем відкриття спадщини визнається останнє постійне місце проживання спадкодавця, а якщо воно невідоме – місце знаходження майна або його основної частини. Діями ж, що свідчать про прийняття спадщини, є фактичний вступ заявника в управління чи володіння спадковим майном у межах шестимісячного строку з дня відкриття спадщини або подання ним протягом цього строку до державної нотаріальної контори за місцем відкриття спадщини заяви про її прийняття.

Сертифікат на право на земельну частку (пай) видано спадкодавцю на підставі рішення районної державної адміністрації та зареєстровано у книзі реєстрації сертифікатів на право на земельну частку (пай).

Спадкоємець, проживаючи разом із спадкодавцем, станом на час його смерті, фактично прийняв спадщину та вступив в управління спадковим майном.

Незвернення спадкоємця за оформленням спадкових прав на належну йому земельну частку (пай) після смерті спадкодавця не є підставою для визнання спадщини відумерлою та передачі її територіальній громаді.

Постанова КЦС ВС від 22 травня 2023 року в справі № 521/8998/13-ц (спосіб захисту спадкових прав)

Застосування конкретного способу захисту цивільного права або інтересу залежить як від змісту права чи інтересу, за захистом якого звернулася особа, так і від характеру його порушення, невизнання або оспорення. Такі право чи інтерес мають бути захищені судом у спосіб, який є ефективним, тобто таким, що відповідає змісту відповідного права чи інтересу, характеру його порушення, невизнання або оспорення та спричиненим цими діями наслідкам. Застосування судом того чи іншого способу захисту має приводити до відновлення порушеного права позивача без необхідності повторного звернення до суду (принцип процесуальної економії).

Виходячи з аналізу статті 392 ЦК України право власності спадкоємця на спадкове майно підлягає захисту в судовому порядку шляхом його визнання у разі, якщо таке право оспорується або не визнається іншою особою, а також у разі втрати ним документа, який засвідчує його право власності.

Оскільки спадкоємиця за законом першої черги не визнає, а спадкоємиця за законом четвертої черги оспорує право позивачів на спадкування за законом, враховуючи відмову нотаріуса у видачі свідоцтв про право на спадщину, у них існують перешкоди для оформлення спадкових прав, тому визнання права власності у порядку спадкування за законом є ефективним способом захисту.

Постанова КЦС ВС Суду від 20 травня 2020 року у справі № 303/6974/16-ц (частина I)

(про витребування майна)

Обставини справи

- Суди встановили, що згідно зі свідоцтвом про право власності на житло від 10 лютого 1993 року, виданого на підставі рішення міської ради, співвласниками спірної квартири були: ОСОБА_4 та ОСОБА_5.
- Позивач є дочкою ОСОБА_5, яка заповіла їй свою частку квартири, та рідною сестрою ОСОБА_4. Після смерті матері в 1999 році позивач подала заяву до нотаріальної контори про прийняття спадщини. В жовтні 2013 року позивач подала заяву до нотаріальної контори про прийняття спадщини, після померлого брата.
- Згідно з інформаційною довідкою з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно власником вказаної квартири на підставі договору дарування від 18 березня 2016 року, за яким ОСОБА_3 подарувала її своєму сину – ОСОБА_2, є останній, тому оформити правовстановлювальні документи на квартиру у порядку спадкування позивач не мала можливості.
- Позивач вважала, що на момент відчуження спірної квартири ОСОБА_2 квартира належала їй і вибула з її володіння поза її волею.
- Позивач просила суд витребувати у відповідача квартиру, визнати недійсним договір дарування від 18 березня 2016 року та скасувати його державну реєстрацію.

Постанова КЦС ВС Суду від 20 травня 2020 року у справі № 303/6974/16-ц (частина II) (про витребування майна)

У спадкоємця, який у встановленому законом порядку прийняв спадщину, права володіння та користування спадковим майном виникають з часу відкриття спадщини.

Якщо у складі спадщини, яку прийняв спадкоємець, є нерухоме майно, право розпорядження нерухомим майном виникає в нього з моменту державної реєстрації цього майна (частина друга статті 1299 ЦК України).

Спадкоємець, який прийняв у спадщину нерухоме майно, ще до його державної реєстрації має право витребувати це майно від його добросовісного набувача з підстав, передбачених статтею 388 ЦК України, зокрема у разі, якщо воно вибуло з володіння спадкодавця поза волею останнього. Відсутність свідоцтва про право на спадщину не позбавляє спадкоємця права на спадщину (частина третя статті 1296 ЦК України).

Спадкоємець, який у встановленому законом порядку прийняв спадщину, є її власником з часу її відкриття, а документом для підтвердження права власності на спадкове майно є свідоцтво на спадщину, отримане в установленому законодавством порядку.

Судом встановлено, що після смерті матері позивача – ОСОБА_5, та брата позивача – ОСОБА_4, відкрилася спадщина на належне їм майно – квартиру, яке успадкувала позивач. Отже, ОСОБА_1 звернувшись до нотаріальної контори із заявою про прийняття спадщини, стала власником квартири, тому має право володіти та користуватися цим майном.

Відсутність реєстрації права власності на зазначену квартиру зумовлює обмеження у праві розпорядження нею.

Однією з обов'язкових умов для задоволення віндикаційного позову є встановлення під час розгляду спорів про витребування майна, зокрема й тієї обставини, чи перебувало спірне майно у володінні позивача, який указує на порушення своїх прав як власника, на підставах, визначених законодавством, та який на момент подання позову не є власником цього майна, однак вважає себе таким.

Постанова КЦС ВС від 28 липня 2021 року у справі № 346/5216/18 (частина I) (визначення судом частки співвласника у праві спільної власності на нерухоме майно за померлим)

- Звертаючись до суду, ОСОБА_1 зазначала про те, що вона і відповідачі є спадкоємцями першої черги за законом після смерті їх батька ОСОБА_4 та матері ОСОБА_5. Спадковим майном, на яке відкрилася спадщина, є житловий будинок, який належав ОСОБА_4 на праві власності, яке не зареєстровано. Після смерті ОСОБА_4 дружина померлого ОСОБА_5 та один із синів померлого ОСОБА_2 прийняли спадщину, свідоцтво про право на спадщину вони не оформили. Таким чином, частка ОСОБА_5 у спадковому майні становила 3/4 частини будинку, частка ОСОБА_2 – 1/4 частини будинку.
- Спадкоємцями першої черги за законом на спадщину після смерті матері ОСОБА_5 є позивач і ОСОБА_2, ОСОБА_3 спадщину не прийняв. Позивач вважала, що їй як спадкоємцю першої черги після смерті матері ОСОБА_5 належить 3/8 частки спірного будинку.

Суд першої інстанції визнав за ОСОБА_1 право власності на 1/4 частку житлового будинку.

Апеляційний суд скасував рішення місцевого суду, визнав за ОСОБА_1 право власності у порядку спадкування за законом на 3/8 частки житлового будинку, за ОСОБА_2 – на 5/8 частки будинку.

Постанова КЦС ВС від 28 липня 2021 року у справі № 346/5216/18 (частина II) (визначення судом частки співвласника у праві спільної власності на нерухоме майно за померлим)

Верховний Суд залишив без змін постанову апеляційного суду з огляду на таке.

Встановивши, що спірний житловий будинок збудований батьками сторін під час шлюбу у 1977 році, відповідач факту спільності майна не заперечував, апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку про те, що житловий будинок належав подружжю на праві спільної сумісної власності у рівних частках, тому після смерті ОСОБА_4 відкрилася спадщина на 1/2 частку житлового будинку, однак спадкоємці спадщину не оформляли. ОСОБА_1 та ОСОБА_2 після смерті ОСОБА_5 подали заяви про прийняття спадщини, оскільки є спадкоємцями 3/4 частки спірного житлового будинку після її смерті. Оскільки ОСОБА_1 у встановлений законом строк звернулася із заявою про прийняття спадщини, апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку про те, що позивач є спадкоємцем першої черги після смерті ОСОБА_5 та має право в порядку спадкування за законом на 3/8 частки житлового будинку, а ОСОБА_2 – на 5/8 його частки.

Верховний Суд зауважив, що доводи касаційної скарги про те, що позивач не надала доказів, що померлій ОСОБА_5 виділялася частка у майні подружжя, тому після смерті ОСОБА_4 відповідач та його мати вступили в управління спадковим майном, не заслуговують на увагу, оскільки для оформлення права на спадщину закон не вимагає рішення суду про визначення частки спадкодавця.

Визначення судом частки співвласника у праві спільної власності на нерухоме майно за померлим не узгоджується з вимогами чинного законодавства, оскільки у такому разі судом буде вирішено питання про права особи, яка не має цивільної процесуальної правоздатності та дієздатності.

Постанова КЦС ВС від 22 березня 2023 року в справі № 463/6829/21-ц (частина I) (вплив відсутності реєстрації права власності на право володіння та користування спадковим майном)

- Позивач прийняв у спадщину частину будинку після смерті дружини як спадкоємець першої черги за законом та подав до нотаріуса заяву про її прийняття.
- Відповідачка змінила замки на входних дверях і найняла охоронну фірму, яка не пускала позивача до будинку, тому він звернувся до суду з позовом про усунення перешкод у користуванні частиною житлового будинку.

Апеляційний суд, відмовляючи у задоволенні позову, зазначив, що оскільки позивач не отримав свідоцтво про право на спадщину, то не набув права власності на спірне майно, а отже й не має права користуватися ним. Крім того, заяву про вступ у спадщину подала сестра спадкодавиці, вона також звернулася до суду з позовом про усунення позивача від права спадкування, визнання шлюбу між ним і спадкодавицею недійсним, ця справа перебуває на розгляді суду.

Верховний Суд скасував постанову апеляційного суду, зробивши такі висновки.

Постанова КЦС ВС від 22 березня 2023 року в справі № 463/6829/21-ц (частина II) (вплив відсутності реєстрації права власності на право володіння та користування спадковим майном)

Спадкоємець, який у встановленому законом порядку прийняв спадщину, є власником із часу її відкриття, а документом для підтвердження права власності на спадкове майно є свідоцтво на спадщину, отримане в установленому законодавством порядку.

Відсутність реєстрації права власності відповідно до Закону України «Про реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» не зумовлює позбавлення особи прав користування та володіння належним їй на праві власності майном.

У спадкоємця, який в установленому законом порядку прийняв спадщину, права володіння та користування спадковим майном виникають із часу відкриття спадщини, тому такий спадкоємець може захищати свої порушені права володіння та користування спадковим майном з використанням способів, визначених у главі 29 ЦК України.

Після смерті дружини позивач у встановленому законом порядку прийняв спадщину, яка складається зі спірної частини будинку, тобто правові підстави користування позивачем спірною частиною житлового будинку змінились, а не припинились.

Постанова Великої Палати ВС від 23 червня 2020 року в справі № 179/1043/16-ц (щодо права постійного користування СФГ у спадкуванні)

З моменту державної реєстрації селянського (фермерського) господарства як юридичної особи право постійного користування земельною ділянкою, яку отримав саме для ведення такого господарства його засновник, переходить до цього господарства. Тому у такій ситуації зазначене право не може бути об'єктом спадкування, а постійним користувачем вказаної ділянки після смерті засновника залишається селянське (фермерське) господарство.

Щодо права постійного користування земельною ділянкою, наданою фізичній особі для ведення селянського (фермерського) господарства, то таке право може бути об'єктом спадкування, якщо зазначена особа до її смерті не змогла створити (зареєструвати) селянське (фермерське) господарство. Тільки у такому разі право постійного користування зазначеною ділянкою входить до складу спадщини у разі смерті цієї особи та може бути успадкованим лише для мети, для якої це право отримав спадкодавець.

Оскільки після проведення державної реєстрації селянського (фермерського) господарства як юридичної особи право постійного користування земельною ділянкою, наданою засновникові для ведення такого господарства, набуває останнє, то **смерть засновника СФГ не породжує у спадкоємців права успадкувати право постійного користування** земельною ділянкою, яку засновник отримав для ведення зазначеного господарства та створив (зареєстрував) останнє

Постанова КЦС ВС від 30 жовтня 2019 року в справі № 289/1818/16-ц

(щодо незареєстрованого права власності на спадкове майно)

Громадяни, які збудували житлові будинки (до 05 серпня 1992 року), могли за умови прийняття їх в експлуатацію відповідними комісіями отримати правовстановлюючі документи на будинок, навіть якщо його споруджено самовільно (самочинно) на земельній ділянці, яка перебуває в їх законному користуванні або у приватній власності.

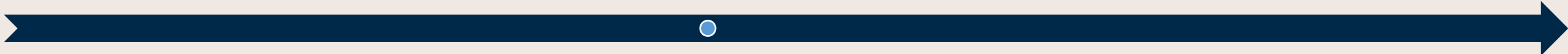
Здійснення державної реєстрації права власності на житлові будинки, споруди на час закінчення будівництва спірного житлового будинку (1975 рік) регулювалося Інструкцією про порядок реєстрації будинків та домоволодінь у містах і селищах міського типу Української РСР, затвердженою 31 січня 1966 року. Згідно з пунктом 6 цієї Інструкції не підлягають реєстрації будинки і домоволодіння, що розташовані в сільських населених пунктах, які адміністративно підпорядковані містам або селищам міського типу, але до них не приєднані.

Підтвердженням належності жилого будинку (його частини) певній особі є запис в погосподарських книгах.

Виникнення права власності на жилі будинки, споруди не залежало від державної реєстрації цього права чи від прийняття об'єкта до експлуатації.

Встановивши відсутність у позивача всіх необхідних документів та відомостей щодо набуття спадкодавцем права власності на спірний житловий будинок, а також те, що житловий будинок був збудований у 1975 році, згідно рішення виконкому Вознесенської міської ради від 24 травня 1994 року земельній ділянці та житловому будинку присвоєна адреса, на натомість право власності станом на 31 грудня 2012 року на житловий будинок за даною адресою не зареєстровано, місцевий суд, відмовляючи у задоволенні вимог щодо скасування постанови державного нотаріуса про відмову у видачі свідоцтва про право на спадщину за законом, дійшов обґрунтованого висновку про те, що нотаріус відповідно до частини четвертої статті 49 Закону України «Про нотаріат» та у передбаченому Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України розглянула заяву позивача про видачу свідоцтва про право на спадщину та за результатами розгляду цієї заяви правомірно вчинила відповідну нотаріальну дію.

05 серпня 1992 року

Постанова КЦС ВС від 13 травня 2022 року в справі № 552/4460/20 (спадкування зброї та її реєстрація)

Установивши, що інші спадкоємці спадкодавця не оспорюють право позивача на спадкування після нього мисливської зброї, а також, що приватний нотаріус не відмовляла позивачу в оформленні права на зазначене спадкове майно, а невідача свідоцтва про право на спадщину на мисливську зброю пов'язана з незгодою позивача з вимогою нотаріуса щодо оплати за вчинення нотаріальних дій та їх вартістю, суди дійшли правильного висновку, що **позивач не позбавлений можливості оформити право на спадщину у позасудовому порядку.**

Також Верховний Суд зазначив, що питання спадкування, у тому числі, визначення складу спадщини, кола спадкоємців, їх черги, оформлення свідоцтва про право на спадщину на майно, належить до виключної компетенції органів юстиції - органів нотаріату чи прирівняних до них органів. Реєстрація права власності у порядку спадкування на зброю має ряд особливостей, викликаних тим, що такий об'єкт є обмеженим у цивільному обороті.

Так, чинне законодавство **розрізняє поняття «спадкування зброї спадкоємцем» та «її реєстрації за спадкоємцем»**, оскільки сам факт отримання свідоцтва про право на спадщину на зброю не надає спадкоємцю права на зберігання зброї чи володіння нею, такі правомочності доступні спадкоємцю виключно за умови наявності у нього дозволу органу поліції на придбання зброї, а також перереєстрації (переоформлення) зброї на спадкоємця в органах Національної поліції.

Тобто реєстрація зброї особою, яка її успадкувала після смерті власника, можлива виключно за умови наявності у спадкоємця дозволу органу поліції на придбання зброї та свідоцтва про право на спадщину, що свідчить про успадкування зброї.

Постанова КЦС ВС від 15 січня 2025 року в справі № 700/1184/23 (спадкування будинку на земельній ділянці)

- У цій справі нотаріус видав спадкоємцеві ОСОБА_2 - ОСОБА_1 свідоцтво про право на спадщину на земельну ділянку, оскільки спадкоємець надав державний акт на право власності на земельну ділянку, виданий ОСОБА_2 на підставі рішення Лисянського районного суду Черкаської області від 24 грудня 2004 року в справі № 2-1162.
- Вказана земельна ділянка призначена для обслуговування житлового будинку.
- Однак у видачі свідоцтва про право на спадщину на житловий будинок нотаріус відмовив, оскільки документи на будинок не відповідають вимогам чинного законодавства України.

Законодавець прямо передбачив випадки, за яких інформація з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно підтверджує право власності спадкодавця на нерухомість, а саме якщо: державну реєстрацію права власності на об'єкт нерухомого майна проведено без видачі документа, що посвідчує таке право, або у зв'язку із втратою, пошкодженням чи псуванням відповідного свідоцтва про право власності на нерухоме майно.

Відповідачами в справах про визнання права власності в порядку спадкування на будинки та садиби, щодо яких відсутні правовстановлюючі документи у зв'язку з їх втратою, є спадкоємці, які прийняли спадщину. За відсутності інших спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття, відповідачами в справах про спадкування є територіальні громади в особі відповідних органів місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини.

Постанова КЦС ВС від 17 квітня 2024 року в справі № 193/6/22 (відмова у видачі свідоцтва про право на спадщину через некоректно оформлені документи)

Нотаріус відмовила у видачі свідоцтва про право на спадщину, оскільки документи, необхідні для вчинення нотаріальної дії, не відповідають статті 47 Закону України «Про нотаріат».

Договір оренди земельної ділянки водного фонду із розташованим на ній об'єктом містив невідповідності, а саме:

- договір оренди належним чином не прошитий та не скріплений печаткою відповідного органу, аркуші не пронумеровані;
- частина тексту усього договору оренди земельної ділянки надрукована за допомогою технічних засобів, а частина дописана від руки кульковою ручкою
- дописки ручкою, закреслені слова, виправлення не застережені належним чином;
- в розділі III договору оренди земельної ділянки, строк дії договору взагалі дописаний кульковою ручкою іншого кольору, ніж основний дописаний текст, де візуально відрізняється почерк; невід'ємною складовою договору оренди землі в комплексі з розташованим на ній об'єктом є паспорт водного об'єкта, який в цьому випадку спадкоємцем не надавався.

Вказане свідчить, що державний нотаріус при прийнятті оскаржуваної постанови діяла відповідно до вимог законодавства, тому відсутні правові підстави для задоволення позову в цій частині, оскільки постанова державного нотаріуса про відмову у вчиненні нотаріальної дії від 17 грудня 2021 року є правомірною, правильного висновку про що дійшов суд апеляційної інстанції.

Постанова КЦС ВС від 20 грудня 2023 року в справі № 395/838/20 (частина I)

(дублікат свідоцтва про право на спадщину не має самостійного значення)

Обставини справи

- У цій справі після смерті баби спадщину, до складу якої входила земельна ділянка, прийняли спадкоємці першої черги за законом: неповнолітній онук за правом представлення замість свого померлого батька (обов'язкова частка у спадщині) та повнолітній син спадкодавця.
- Свідоцтво про право на спадщину за законом було видано сину спадкодавця (підстава для державної реєстрації права власності – дублікат свідоцтва про право на спадщину за законом)
- У спадковій справі після смерті баби відсутні відомості про видачу дублікатів свідоцтв про право на спадщину на ім'я сина спадкодавця.
- За життя син спадкодавця склав заповіт.
- Після смерті сина спадкодавця позивач (онук спадкодавця) звернувся із заявою про прийняття спадщини.
- Приватний нотаріус відмовив позивачу у видачі свідоцтва про право на спадщину за законом на земельну ділянку, оскільки існує заповіт.

Постанова КЦС ВС від 20 грудня 2023 року в справі № 395/838/20 (частина II)

(дублікат свідоцтва про право на спадщину не має самостійного значення)

Дублікат свідоцтва про право на спадщину не має самостійного значення і сили правочину, його видання не встановлює, не змінює і не припиняє цивільних прав та обов'язків. Дублікат свідоцтва про право на спадщину є документом, який лише дублює, відтворює зміст оригіналу свідоцтва.

Тож, у цивільному законодавстві не передбачено можливості визнання недійсним дубліката свідоцтва про право на спадщину за позовом заінтересованої особи в судовому порядку. В ЦК України закріплено тільки можливість пред'явити позовну вимогу про визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину.

Спадкоємець, який прийняв у спадщину нерухоме майно, ще до його державної реєстрації має право витребувати це майно з чужого незаконного володіння, а з підстав, передбачених статтею 388 ЦК України, також і від його добросовісного набувача. Тому не є належним способом захисту вимоги позивача про скасування державної реєстрації речових прав (рішень про таку реєстрацію), зокрема і за спадкоємцем.

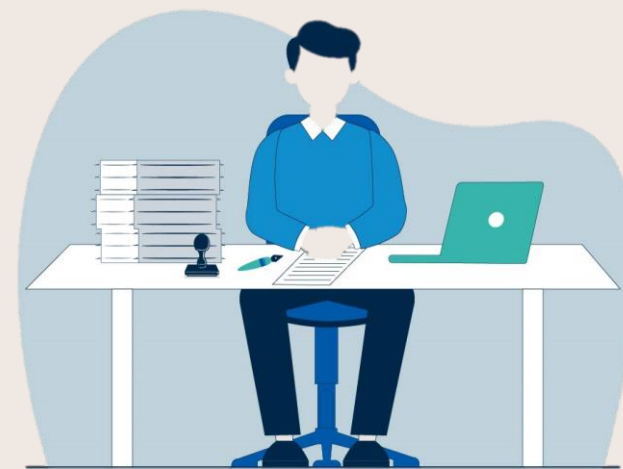
Тому вимоги про визнання недійсним дубліката свідоцтва про право на спадщину та про скасування державної реєстрації прав не відповідають належному способу захисту у цій справі. Обрання позивачем неналежного способу захисту своїх прав є самостійною підставою для відмови у позові.

Постанова КЦС ВС від 21 червня 2023 року в справі № 554/5261/21-ц (суд не може зобов'язувати нотаріуса вчиняти дії щодо видачі свідоцтва про право на спадщину)

У разі відмови нотаріуса в оформленні права на спадщину особа може звернутися до суду за правилами позовного провадження.

За змістом статті 392 ЦК України право власності на майно може бути визнано судом у випадку, коли це право оспорується або не визнається іншою особою, а також у разі втрати документа, який засвідчує це право.

Водночас **суд не може зобов'язувати нотаріуса вчиняти дії щодо видачі свідоцтва про право на спадщину**, оскільки вчинення таких дій належить до безпосередньої компетенції нотаріуса, а не суду.

Постанова КЦС ВС від 04 жовтня 2021 року в справі № 597/853/20 (нотаріус зобов'язаний долучити до матеріалів спадкової справи оригінали документів)

Нотаріус зобов'язаний при оформленні спадкових прав на нерухоме майно на нового власника - спадкоємця долучити до матеріалів спадкової справи оригінали документів, які підтверджують право власності спадкодавця на спадкове майно. Виключення з цього правила становить лише оформлення права на спадщину на частку майна.

Нотаріус встановив, що у спадковій справі, відкритій щодо спадкування майна померлої особи, інших спадкоємців, крім позивача немає, свідоцтво про право власності буде видано лише їй як єдиному спадкоємцю на все майно, а не на його частку, отже правомірно відмовив у видачі свідоцтва про право на спадщину через ненадання оригіналів правовстановлюючих документів або їх фотокопій, витягів, засвідчених за правилами засвідчення вірності копій з урахуванням положень, встановлених у підпункті 5.3 пункту 5 глави 7 Розділу II Порядку № 296/5, із зазначенням відомостей про загальну кількість сторінок, що містить оригінал документа, та переліку сторінок, з яких виготовлена така фотокопія-витяг, у посвідчувальному написі.

Постанова КЦС ВС від 15 вересня 2021 року в справі № 175/343/20 (щодо ефективного способу захисту права)

- ОСОБА_4 та ОСОБА_1 до вересня 1983 року належали по S частині спірного домоволодіння.
- Рішенням Народного суду Дніпропетровського району від 15 вересня 1983 року ОСОБА_1 у вказаному домоволодінні було виділено в натурі 12/19 частини всього домоволодіння, а іншому власнику будинку ОСОБА_4 - 7/19 частини всього домоволодіння. Водночас з ОСОБА_10 стягнуто 273 карбованця різниці вартості часток на користь ОСОБА_4.
- У 1986 році ОСОБА_4 продала ОСОБА_5 S частину спірного домоволодіння, хоча згідно із рішенням їй належала лише 7/19 частин цього нерухомого майна. Тож, під час під час видачі БТІ довідки неправильно вказано розмір часток співвласників у зазначеному будинку (по S частині замість 12/19 та 7/19 спірного домоволодіння).

Ухвалення судом рішення про скасування рішення державного реєстратора про державну реєстрацію прав, визнання недійсними чи скасування документів, на підставі яких проведено державну реєстрацію прав, а також скасування державної реєстрації прав допускається виключно з одночасним визнанням, зміною чи припиненням цим рішенням речових прав, обтяжень речових прав, зареєстрованих відповідно до законодавства (за наявності таких прав).

Звертаючись до суду з цим позовом, ОСОБА_1 просила суд скасувати запис державного реєстратора про державну реєстрацію права власності на житловий будинок за ОСОБА_2, проте не ставила питання про скасування виданого останній 10 жовтня 2019 року державним нотаріусом свідоцтва про право на спадщину на 1/2 спадкового майна, що було підставою для вчинення оспорюваної реєстраційної дії.

З огляду на характер правовідносин у цій справі, предмет спору та з'ясовані судами обставини справи, Верховний Суд вважав, що позивач обрала неефективний спосіб захисту порушеного права.

Постанова КЦС ВС від 06 лютого 2018 року в справі № 459/1757/15-ц

(перехід права власності в порядку спадкування)

Предметом позову у цій справі є скасування рішення міської ради «Про затвердження проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок та технічних документацій із землеустрою», скасування державної реєстрації права власності на земельну ділянку та зобов'язання міської ради розглянути питання на пленарному засіданні сесії.

Набуття права власності на земельну ділянку та перехід права власності на земельну ділянку в порядку спадкування має місце за наявності наступних юридичних фактів у їх сукупності:

- ухвалення рішення компетентного органу про передачу у власність земельної ділянки спадкодавцю, укладення спадкодавцем правочинів щодо набуття права власності на земельні ділянки; виготовлення технічної документації на земельні ділянки;
- визначення меж земельної ділянки в натурі;
- погодження із суміжними землевласниками та землекористувачами;
- реєстрація права власності на земельну ділянку.

Якщо зазначені вимоги спадкодавцем не дотримано – право власності на конкретні земельні ділянки не виникає та відповідно до статті 1218 ЦК України не переходить до спадкоємців у порядку спадкування.

Верховний Суд погодився з висновком апеляційного суду, який встановивши, що на час смерті спадкодавець не набув права власності на земельну ділянку, тому право на неї не перейшло у порядку спадкування до позивачів після смерті батька, відмовив у задоволенні позову.

Постанова КЦС ВС від 06 лютого 2018 року в справі № 459/1757/15-ц

(перехід права власності в порядку спадкування)

Предметом позову у цій справі є скасування рішення міської ради «Про затвердження проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок та технічних документацій із землеустрою», скасування державної реєстрації права власності на земельну ділянку та зобов'язання міської ради розглянути питання на пленарному засіданні сесії.

Набуття права власності на земельну ділянку та перехід права власності на земельну ділянку в порядку спадкування має місце за наявності наступних юридичних фактів у їх сукупності:

- ухвалення рішення компетентного органу про передачу у власність земельної ділянки спадкодавцю, укладення спадкодавцем правочинів щодо набуття права власності на земельні ділянки; виготовлення технічної документації на земельні ділянки;
- визначення меж земельної ділянки в натурі;
- погодження із суміжними землевласниками та землекористувачами;
- реєстрація права власності на земельну ділянку.

Якщо зазначені вимоги спадкодавцем не дотримано – право власності на конкретні земельні ділянки не виникає та відповідно до статті 1218 ЦК України не переходить до спадкоємців у порядку спадкування.

Верховний Суд погодився з висновком апеляційного суду, який встановивши, що на час смерті спадкодавець не набув права власності на земельну ділянку, тому право на неї не перейшло у порядку спадкування до позивачів після смерті батька, відмовив у задоволенні позову.

2. Щодо застосування Спадкового реєстру у судовій практиці

Постанова КЦС ВС від 18 грудня 2024 року в справі № 154/3452/23

(необізнаність спадкоємця)

Звертаючись до суду з позовом, ОСОБА_3 зазначав, що пропустив строк для прийняття спадщини з поважних причин, оскільки не перебував у близьких чи родинних відносинах з ОСОБА_4, а тому йому не було відомо про її смерть та про те, що вона заповіла йому земельну ділянку, про існування заповіту він дізнався лише після спливу шестимісячного строку, встановленого для подання заяви про прийняття спадщини.

Верховний Суд, залишаючи без змін постанову апеляційного суду про задоволення позову, виходив, зокрема, з того, що **необізнаність ОСОБА_3 про наявність заповіту обумовлена тим, що нотаріус не вчиняв дій щодо розшуку і повідомлення його як спадкоємця за заповітом.**

Відповідно до статті 63 Закону України від 02 вересня 1993 року № 3425-XII «Про нотаріат» нотаріус або в сільських населених пунктах – посадова особа органу місцевого самоврядування, уповноважена на вчинення нотаріальних дій, отримавши від спадкоємців повідомлення про відкриття спадщини, зобов'язана повідомити про це тих спадкоємців, місце проживання або роботи яких відоме. Нотаріус або посадова особа органу місцевого самоврядування, уповноважена на вчинення нотаріальних дій, також може зробити виклик спадкоємців шляхом публічного оголошення або повідомлення у пресі.

Згідно з підпунктом 2.2 пункту 2 глави 9 розділу II Порядку № 296/5 при заведенні спадкової справи нотаріус за даними Спадкового реєстру перевіряє наявність заведеної спадкової справи, спадкового договору, заповіту та повідомляє про це тих спадкоємців, місце проживання або роботи яких йому відоме.

Постанова КЦС ВС від 04 грудня 2024 року в справі № 545/2253/22 (частина I)

(секретар сільської ради помилково зазначила про існування нового заповіту)

Обставини справи

Посадові особи органів місцевого самоврядування вносять до Спадкового реєстру відомості про посвідчення заповітів шляхом подання Державному підприємству «Національні інформаційні системи» або його філіям заяв про реєстрацію зміни і скасування заповітів та зміни і розірвання спадкових договорів (абзац другий пункту 2.3 розділу II Положення про Спадковий реєстр).

У цій справі суди встановили, що померла ОСОБА_2 за життя 02 червня 2020 року склала заповіт, посвідчений секретарем сільської ради та заповіла все своє майно ОСОБА_1. За заявою ОСОБА_1 про прийняття спадщини за заповітом 12 серпня 2020 року відкрито спадкову справу після померлої ОСОБА_2 .

Водночас встановлено, що секретар сільської ради подала заяву про реєстрацію зміни і скасування заповітів та зміни і розірвання спадкових договорів від 30 червня 2020 року, у якій помилково зазначила про існування нового заповіту від 04 червня 2020 року, про що внесено відповідний запис до Спадкового реєстру, що перешкоджає позивачці оформити права на спадкове майно.

Згідно з повідомленням Супрунівського старостинського округу Полтавської міської територіальної громади від 30 травня 2022 року 04 червня 2020 року новий заповіт не складався та не посвідчувався.

Учасники справи у судових засіданнях та Полтавська міська рада в апеляційній та касаційній скаргах не заперечували факт помилки, вчиненої секретарем сільської ради під час подання заяви про реєстрацію зміни і скасування заповітів та зміни і розірвання спадкових договорів від 30 червня 2020 року.

Постанова КЦС ВС від 04 грудня 2024 року в справі № 545/2253/22 (частина II)

(секретар сільської ради помилково зазначила про існування нового заповіту)

Верховний Суд зазначив, що **оскільки всі учасники справи не заперечували факт помилкового подання секретарем сільської ради заяви про реєстрацію зміни і скасування заповітів та зміни і розірвання спадкових договорів, яка на час виникнення спірних правовідносин діяла як посадова особа Супрунівської сільської ради Полтавського району Полтавської області, правонаступником прав та обов'язків якої є Полтавська міська рада, то вказана помилка підлягає виправленню посадовими особами останньої без необхідності встановлення вини в діях її працівників.**

Верховний Суд дійшов висновку, що оскільки Полтавська міська рада є правонаступником Супрунівської сільської ради Полтавського району Полтавської області, дії якої безпосередньо оскаржуються, та секретар якої вчинив помилку під час оформлення та подання заяви про реєстрацію зміни і скасування заповітів та зміни і розірвання спадкових договорів від 30 червня 2020 року, то відповідачем за позовною вимогою позивачки як спадкоємиці за заповітом після смерті ОСОБА_2 щодо виправлення цієї помилки є також Полтавська міська рада.

Постанова КЦС ВС від 25 січня 2023 року в справі № 754/3162/21

(внесення даних до Спадкового реєстру – технічна дія, яка не залежить від волі спадкодавця)

Відповідно до статті 52 Закону України «Про нотаріат» про всі нотаріальні дії, вчинені нотаріусами або посадовими особами органів місцевого самоврядування, робиться запис у реєстрах для реєстрації нотаріальних дій після того, як нотаріус зробить посвідчувальний напис на документі або підпише документ, що ним видається. Кожна нотаріальна дія реєструється під окремим порядковим номером. Запис у реєстрі є доказом вчинення нотаріальної дії.

Разом з тим, чинні вимоги закону не встановлюють порушення термінів внесення інформації до Спадкового реєстру, у зв'язку з чим не можуть бути підставою для визнання заповіту недійсним.

Реєстрація заповіту у Спадковому реєстрі, здійснена об 15 год. 11 хв. вже після смерті заповідача, яка настала у цей же день о 07 год. 40 хв., жодним чином не спростовує дійсності заповіту, посвідченого приватним нотаріусом, оскільки заповіт був посвідчений за життя спадкодавця, а внесення даних про заповіт до Спадкового реєстру не залежить від волі спадкодавця, є технічною дією, від якої не залежить зміст заповіту і дата та час його посвідчення.

Інакший підхід призводить до необґрунтованого покладення відповідальності на заповідача та спадкоємців, що є порушенням принципу поваги до волі заповідача та обов'язковості її виконання, а також неспівмірним втручанням держави у право спадкоємців за заповітом мирно володіти своїм майном.

Постанова КЦС ВС від 17 листопада 2021 року в справі № 755/8776/18

(несвоєчасне здійснення державної реєстрації заповіту у Спадковому реєстрі)

У цій справі спочатку заповідач склав заповіт на користь позивача, а пізніше склав ще один заповіт, за яким усе своє майно заповів ОСОБА_2.

Позивач зазначала, що оспорюваний заповіт зареєстровано в Спадковому реєстрі з порушенням строку внесення, тому вважала, що підпис на другому заповіті зроблено іншою особою. За результатами проведеної експертизи встановлено, що підписи у другому заповіті та у журналі реєстрації нотаріальних дій сільської ради виконані заповідачем.

Суд першої інстанції, з рішенням якого погодився й апеляційний суд, у задоволенні позову ОСОБА_1 відмовив у зв'язку з тим, що оспорюваний заповіт посвідчено уповноваженою особою, а саме секретарем сільської ради у приміщенні сільської ради; заповіт відповідає вимогам закону щодо його форми та змісту, зокрема містить час та місце його посвідчення; заповіт прочитано вголос та підписано особисто заповідачем. Порушення посадовими особами органів місцевого самоврядування строку внесення відомостей щодо посвідченого заповіту до Спадкового реєстру не свідчить про те, що волевиявлення заповідача під час посвідчення заповіту не було вільним і не відповідало його волі. Ця обставина не є визначеною законом підставою для визнання вказаного заповіту недійсним.

Верховний Суд погодився з таким висновком судів попередніх інстанцій та зазначив, що **несвоєчасне здійснення державної реєстрації посвідченого заповіту в Спадковому реєстрі не зумовлює його нікчемність та не є підставою для оспорюваності заповіту**. Несвоєчасне подання (вже після смерті заповідача) посадовою особою органу місцевого самоврядування реєстратору заяви про реєстрацію заповіту заповідача у Спадковому реєстрі є порушенням, допущеним секретарем сільської ради, яке не впливає на волевиявлення спадкодавця щодо розпорядження власним майном, а лише свідчить про недобросовісне виконання секретарем сільської ради своїх обов'язків щодо вчинення нотаріальних дій та не є підставою для оспорюваності заповіту.

Постанова КЦС ВС від 30 червня 2021 року в справі № 754/10065/17

(щодо заповітів, які посвідчені до функціонування Спадкового реєстру)

Звертаючись до суду з позовом про визнання заповіту недійсним, заявник посилався на невідповідність заповіту вимогам чинного законодавства, у зв'язку із **невнесенням** його до Спадкового реєстру.

Водночас, суди, з висновком яких погодився Верховний Суд, вважали такі доводи безпідставними, оскільки Положення про Спадковий реєстр було затверджене наказом Міністерства юстиції України від **07 липня 2011 року** № 1810/5, а **оспорюваний заповіт посвідчено 25 жовтня 1995 року.**

Верховний Суд звернув увагу на те, що заповіти, посвідчені нотаріусами, консульськими установами, посадовими і службовими особами, які зазначені у статтях 1251 і 1252 ЦК України, статті 37 і частині першій статті 40 Закону України «Про нотаріат», до створення та введення в дію програмного забезпечення Спадкового реєстру **підлягають обов'язковій державній реєстрації в зазначеному реєстрі шляхом подання зазначеними особами та установами реєстраторові заяви за формою, наведеною у додатку 9 (пункт 2.5 вказаного Положення).**

У реєстрі для реєстрації нотаріальних дій Сімнадцятої київської державної нотаріальної контори міститься запис про заповіт, посвідчений державним нотаріусом Кашубою О. Б. 25 жовтня 1995 року. Відомості про заповіт внесено до Спадкового реєстру завідувачем Київського державного нотаріального архіву на підставі пункту 10 Положення про державний нотаріальний архів, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 18 травня 2009 року № 870/5.

Постанова КЦС ВС від 20 листопада 2024 року в справі № 2027/12970/17

(довідка із Спадкового реєстру для з'ясування правонаступництва)

У цій справі Верховний Суд, вирішуючи заяву про розподіл витрат на професійну правничу допомогу та поновлення строку на подання цієї заяви у зв'язку зі смертю відповідача і з метою з'ясування кола його правонаступників, з огляду на те, що правовідносини, які виникли між сторонами, допускають правонаступництво, вважав за необхідне витребувати з Четвертої харківської міської державної нотаріальної контори інформацію щодо спадкоємців померлого, а саме: довідку зі Спадкового реєстру про наявність (відсутність) посвідченого заповіту, спадкового договору, заведеної спадкової справи та виданого свідоцтва про право на спадщину щодо спадкового майна померлого; витяг зі Спадкового реєстру про наявність (відсутність) посвідченого заповіту, спадкового договору, заведеної спадкової справи та виданого свідоцтва про право на спадщину щодо спадкового майна померлого.

Четверта харківська міська державна нотаріальна контора надіслала інформаційні довідки зі спадкового реєстру та копію спадкової справи № 194П/2121 щодо майна померлого, відповідно, на підставі цих доказів Верховний Суд прийняв додаткову постанову по суті заяви.

Постанова КЦС ВС від 17 червня 2020 року в справі № 325/785/17

(заповіт не зареєстрований у Спадковому реєстрі)

Приватний нотаріус відмовив позивачу у видачі свідоцтва про право на спадщину за заповітом, оскільки заповіт не був належним чином зареєстрований, як того вимагає пункт 1.7 Положення про Спадковий реєстр, пункт 8 глави 3 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України.

Відповідно до п. 5.1 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України при оформленні спадщини за заповітом нотаріус має надати правову оцінку заповіту, перевірити його реєстрацію у Спадковому реєстрі та чинність на момент смерті заповідача. Якщо наданий спадкоємцем заповіт не відповідає вимогам законодавства, нотаріус відмовляє в його прийомі.

Встановивши, що спірний заповіт не був зареєстрований у Спадковому реєстрі, позивач не довів поважність причин відсутності такої державної реєстрації, не надав належних доказів на підтвердження того, що вказаний заповіт дійсно посвідчувався уповноваженою посадовою особою відповідної сільської ради у встановленому порядку, і що там зберігається його примірник, з урахуванням того, що позивач є єдиним спадкоємцем першої черги за законом за правом представлення, відтак має право на прийняття і оформлення спадщини в загальному порядку, відсутні підстави для задоволення позову про визнання заповіту недійсним та визнання за позивачем права власності.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!